

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wsiadajcie madonny / madonny / Do bryk sześciokonnych / ...ściokonnych!

Author: Romuald Cudak

Citation style: Cudak Romuald. (2018). Wsiadajcie madonny / madonny / Do bryk sześciokonnych / ...ściokonnych!. W: R. Cudak, W. Hajduk-Gawron, A. Madeja (red.), "Na wrywki : 100 cytatów z polskiej poezji i dramatu, które powinien znać także cudzoziemiec" (S. 342-345). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wsiadajcie madonny / madonny / Do bryk sześciokonných / ...ściokonných!

O cytacie

Cytat pochodzi z wiersza *Karuzela z madonnami* Mirona Białoszewskiego. Pojawia się na początku utworu w postaci:

Wsiadajcie madonny
madonny
Do bryk sześciokonných
...ściokonných!

i szcążkowo na końcu:

Wsiadajcie
w sześćcio...

co imituje zatrzymywanie się karuzeli, o której opowiada liryk.

Karuzela z madonnami pochodzi z debiutanckiego tomu Mirona Białoszewskiego, wydanego w 1956 roku, zatytułowanego *Obroty rzeczy*. Wiersze te są poświęcone rzeczywistości społecznego i kulturowego marginesu: rzeczom powszednim (łyżka durszlakowa), kulturze przedmieść (stragany), kulturze prowincjonalnej (świętki). Dokonuje się w nich sakralizacja opisywanego świata. Poeta stosuje w utworach METAFORĘ JĘZYKOWĄ budowaną m.in. na paronomastycznym zestawianiu słów w celu uzyskania nowych znaczeń i nowych pokrewieństw przedmiotów.

O autorze i jego twórczości

Miron Białoszewski (1922–1983) – urodził się i zmarł w Warszawie. Pierwszy okres życia spędził w kamienicach w centrum starej Warszawy, tu przeżył lata dziecięce i młodzieńcze, wojnę, powstanie warszawskie i lata powojenne. W 1972 roku przeprowadził się do wieżowca na osiedlu w nowej dzielnicy Warszawy. Przeprowadzka oraz zawał serca, który poeta przeżył w 1975 roku, stały się ważną cezurą

w jego życiu i twórczości. Białoszewski był znawcą muzyki klasycznej i religijnej, posiadał bogatą płytotekę. Kochał także wędrowki po przedmieściach Warszawy, pobliskich miasteczkach. Z przyjacielem zwiedził Rzeszowszczyznę, poznając tamtejszą kulturę regionalną.

Był poetą, prozaikiem, autorem programów teatralnych. Jego *Pamiętnik z powstania warszawskiego* to pierwsza książka opisująca te wydarzenia z perspektywy cywila. Debiutował późno, dopiero w 1956 roku. Wiersze do 1972 roku to fascynacja kulturą marginesu, sakralizacja tego, co powszednie, codzienne, estetycznie niskie. Jest to również poezja eksperymentu językowego, który został nazwany POEZJĄ LINGWISTYCZNĄ i w którym język stał się bohaterem wierszy oraz dynamicznie i twórczo wykorzystywanym tworzywem utworów, zwłaszcza w postaci codziennej, zwykłej mowy. Poeta zacierał granice pomiędzy poezją i prozą, zachowując żywioł języka mówionego, eksponował jednocześnie formę graficzną mogącą prezentować dynamikę mówienia. Po 1972 roku ważną rolę zaczęła odgrywać problematyka egzystencjalna, zagadnienia eschatologiczne; wiersze to krótkie formy zawierające rozważania o życiu i śmierci. Jako ekstremalny wyraz artystycznych rozwiązań mogą służyć dwuwiersowe utwory:

Rymy
ramy

czy

w dolince Józefata
wypychy

Nawiązania

Karuzela z madonnami jest brawurowo wykonywana przez EWĘ DEMARCZYK na płycie *Ewa Demarczyk śpiewa piosenki Zygmunta Konięcznego* (zob. **Czy pamiętasz, jak z tobą tańczyłem walca*). Piosenka była także śpiewana przez wielu innych artystów.

Warto wiedzieć

- DEMARCZYK EWA – zob. **A może byśmy tak, jedyna, / Wpadli na dzień do Tomaszowa?*
- METAFORA JĘZYKOWA – zob. **Świat umieliśmy kiedyś na wrywki*

- NOWA FALA – zob. **Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu*
- NOWOMOWA – zob. **Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu*
- POEZJA LINGWISTYCZNA – nurt w poezji współczesnej, którego zasadniczym założeniem jest przeświadczenie, że język jest nie tylko medium, ale i tworzywem oraz bohaterem wierszy. Zasadniczym zabiegiem artystycznym jest METAFORA JĘZYKOWA, która polega na deleksykalizacji wyrazów i związków słownych w celu poszukiwania nowych znaczeń. W przypadku słowa realizuje się jako paronomastyczne zestawianie wyrazów, w przypadku związków słownych jako poszerzanie lub obcinanie skonwencjonalizowanych formuł, zamiana wyrazów w szyku frazy i kontaminacja związków frazeologicznych (Stanisław Barańczak). Do poetów lingwistów zalicza się przede wszystkim Mirona Białoszewskiego i Tymoteusza Karpowicza, debiutujących w latach 60. XX wieku i późniejszych: Barańczaka i Ryszarda Krynickiego, członków NOWEJ FALI, którzy debiutowali w latach 1968–1970. Wyodrębnia się także w końcowych latach XX wieku neolingwizm. Poezja pierwszego okresu to wiersze, w których język jest „w stanie podejrzenia”. Bohaterem utworów jest mowa potoczna (Białoszewski) lub system języka w istocie swojej wieloznaczny (Karpowicz). Młodszy poeci lingwiści stawiają język „w stanie oskarżenia”. Ważną rolę odgrywają też NOWOMOWA późnej epoki PRL-u i język środków masowego przekazu jako tuba władz komunistycznych. Jest to zatem język, z którego pomocą ośrodek władzy kształtuje świadomość i zachowania społeczeństwa, manipuluje postawami społecznymi. Poeci obnażają funkcje tego języka i ukształtowane dzięki niemu negatywne postawy etyczne.

Z opracowań

Przedstawiony świat (karuzela) [wiersza *Karuzela z madonnami* – R.C.] to rzeczywistość prymitywnej zabawy i świat kiczu. Jednocześnie jednak i cała sytuacja zabawy (wirowania) na karuzeli, i bohaterki wiersza (matki z dziećmi na rękach, które jadą karuzelą) są opisane w kategoriach zachowania rytualnego, ceremonialnego, religijnego. [...] Sakralizacja tego, co powszednie – bo o to tutaj w gruncie rzeczy chodzi – dokonuje się w wierszu poprzez wykorzystanie dwuznaczności słowa „uniesienie” i skojarzeń kulturowych (wirowanie jako religijny, obrzędowy ekstatyczny taniec szamanów prowadzący do boskiego natchnienia). Dokonuje się także w opisie bohaterek poprzez aluzje odwołujące do rzeczywistości religijnej: kobiety w karuzeli w zastygłych pozach są postrzegane jak Madonna z Dzieciątkiem z obrazów Leonarda da Vinci i Rafaela Santi. [...] Podobnie jak w innych wiersz *Karuzela* ma

budowę pierścienia. Oto tematem pierwszej strofy jest wsiadanie do karuzeli i jej powolne ruszanie, tematem strofy ostatniej – powolne stawanie i następne wsiadanie. Strofa pierwsza kończy się dwukropkiem, tutaj pojawia się koniec wyrazu „sześciokonných”, którego początek odnajdziemy w strofie ostatniej. Obie strofy w przeciwieństwie do „środka” wiersza mają podobne ukształtowanie wersyfikacyjne oddające rytm ruszania i stawania mechanizmu, początku i końca obrotu karuzeli. [...] Kołowy ruch karuzeli zyskuje swój formalny ekwiwalent w słowie. Ale odzwierciedlenie „obrotu rzeczy” w „obrocie słowa” sięga tu głębiej. Dwie środkowe strofy są opisem wirowania karuzeli. Ruch wertykalny „ku górze” na początku, i „ku dołowi” na końcu zostaje zastąpiony „uniesieniem” ku górze i ruchem horyzontalnym (ruchem „po kole”, „wokół”). Jest to ruch „na pełnych obrotach”, ruch, który daje efekt wizualny w postaci oglądania poruszającej się taśmy filmowej: klitek ze zmieniającymi się obrazami. To „puszczanie refrenu” przez karuzelę i „łatanie dokoła gramofonowej płyty” sprawia, że martwy świat karuzeli ożywa („orszak rusza z kopyta”), dokonuje się uroczyste „magnifikat”. Ma ono swój ekwiwalent w budowie strof. Obie bowiem są zbudowane z tej samej ilości wersów o tej samej rozpiętości. Obie posiadają taką samą budowę składniową i wersyfikacyjną (ważną rolę w oddawaniu rytmiki wirowania pełni regularne uporządkowanie wersyfikacyjne).

Cudak 1999, 101-104

Bibliografia

- Cudak R., 1999: *Czytając Białoszewskiego*. Katowice.
Głowiński M., Łapiński Z., red., 1993: *Pisanie Białoszewskiego*. Warszawa.
Sobolewska A., 1997: *Maksymalnie udana egzystencja*. Warszawa.

Romuald Cudak